

Az értelmiség növekvő szerepet tölt be társadalmunkban

Közlemény a megyei pártbizottság üléséről

A Magyar Szocialista Munkárpárt Csongrád megyei Bizottsága 1977. március 10-i ülésén megtárgyalta „Az értelmiség munkája, politikai arculata és az ezzel összefüggő feladatok Csongrád megyében” című előterjesztést. Az előterjesztés és a vita alapján az alábbiakban — rövidítve — ismertetjük a pártbizottság állásfoglalását.

I.

„A szocializmus építésében, a tudomány, a technika, a kultúra növekvő társadalmi jelentőségével, a tudományos-technikai fejlődéssel párhuzamosan fokozódik az értelmiség szerepe, gyarapodnak sorai.” Az MSZMP XI. kongresszusának ebből a megállapításából indul ki az állásfoglalás, majd részletesen elemzi a megye értelmiségének számszerű fejlődését, belső strukturális változását.

Az elmúlt tíz év alatt az agrárértelmiség létszáma 300 százalékkal, a műszaki értelmiség létszáma 200 százalékkal növekedett. Az értelmiség belső, strukturális változására jellemző, hogy csökkent az állam- és jogtudományi végzettséggel rendelkezők aránya (16,8 százalékról 10,8 százalékra), nőtt viszont a műszaki, az agrár- és a közgazdasági értelmiség szerepe (16 százalékról 27 százalékra).

Amíg 1960-ban az aktív keresők 12,5, 1970-ben már 21,9 százaléka szellemi dolgozó volt. A szellemi dolgozók 79,4 százaléka városokban él. Szegeden él és dolgozik a megye értelmiségének 60 százaléka.

A megye értelmisége súlyának növekedését elsősorban felgyorsult gazdasági fejlődésünk határozta meg. Az a körülmény, hogy megyénk a III. ötéves terv végére fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari megyévé vált, magyarázatot ad a műszaki és agrárértelmiség létszámának intenzív emelkedésére.

A megyében levő kutatóintézetekben, az egyetemeken és a főiskolákon nagy számban dolgoznak tudományos minősítéssel rendelkező értelmiségiek, akik rendszeresen megújítják, továbbadják és alkalmazzák a tudomány ismeretanyagát, részt vesznek a jövő értelmiségének képzésében. Erősödött a tudományos kutatás és a termelési gyakorlat kapcsolata, fejlődött az ipari és mezőgazdasági üzemek „fogadó-készsége”. A szellemi dolgozók, az értelmiségiek gazdasági, oktató-nevelő, kulturális tevékenységükkel gazdagították a munkásság és a parasztság műveltségét.

Az értelmiség szakmai, politikai, közéleti tevékenységének fejlődését befolyásolta megének néhány sajátossága.

Igy — a többi között — az, hogy a megye erősen városiasodott jellegű, ugyanakkor viszonylag nagy még a külterületeken élő népesség száma is, akiknek egészségügyi és kulturális ellátása, valamint az e területen dolgozó értelmiségiek élet- és munkakörülményei általában rosszabbak, mint a városokban dolgozóké. Megyei sajátosság Szegeden a megyén belüli ipari, közgazdasági, kulturális, egészségügyi, tudományos központ jellegű adódó erős vonzó hatása.

Ezek és más sajátosságok a megye értelmiségének tevékenységi körét, valamint politikai-eszmei arculatát sokszínűvé teszik. Az egyes ágazatokban tevékenykedő értelmiségieknek — szakmai, politikai, közéleti aktivitásbeli különbségeik ellenére — közös vonások, hogy pártunk politikájával egyetértenek, növekvő aktivitással részt vesznek politikai elképzeléseink kialakításában és megvalósításában. Nagyobb részben már a szocialista társadalom nevelőjei, többségükben munkás-, parasztszülők gyermekeként kerültek az értelmiség sorába.

II.

A gyorsuló ütemű társadalmi, gazdasági haladás az értelmiség társadalmi életben betöltött szerepének növekedése, munkafeltételei jelentős fejlesztését kívánta meg, a fejlődés azonban nem egyenletes.

Az iparban a technikai és technológiai fejlődés, a mezőgazdaságban az iparszerű termelési rendszerek elterjedésének hatására a munkafeltételek nagyarányú pozitív változása ment végbe. Lassúbb ütemű volt a fejlődés a közoktatásban — különösen az általános iskolákban —, valamint a közművelődés területén.

A műszaki, agrár- és közgazdasági értelmiség, mint a megye legdinamikusabban fejlődő szakmacsoportja, alkotó tevékenységével közvetlenül szolgálja a szocialista termelőmunkát. Az iparban, mezőgazdaságban dolgozó értelmiségiek más értelmiségi rétegeknél közvetlenebb módon élik át a fejlődő gazdasági viszonyok gondolkodást és magatartást meghatározó hatását.

A műszaki értelmiség megyén belüli megoszlását meghatározza az ipar szerkezete és területi elhelyezkedése. Az új, intenzíven fejlődő iparágakban a műszaki értelmiség létszáma magas. Döntő többségük tudatosan törekszik a Központi Bizottság 1971. decemberi határozata szellemében az üzem- és munkaszervezés, a haté-

konyság, a termelési kapacitások jobb kihasználása érdekében kezdeményezni, feladatokat vállalni. Egyre inkább bekapcsolódnak a megye közéletébe, részt vállalnak a várospolitikai koncepciók kidolgozásából, segítik a gazdaságpolitikai döntések előkészítését.

Az agrárértelmiség számszerű fejlődését meghatározta a mezőgazdaság iparszerű termelési rendszerének elterjedése, valamint a mezőgazdasági kutatóintézetek tevékenysége. Ma már a megye termelőszövetkezeti és állami gazdasági vezetőinek 60 százaléka felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A mezőgazdasági szakértelmiség nagy része hatékonyan bekapcsolódott a különböző mezőgazdasági programok teljesítésébe, kezdeményezője az erőteljes specializációnak, a nagyobb arányú koncentrációnak.

A közgazdasági értelmiség többsége különböző szintű vezető beosztásban dolgozik, mind hatékonyabban orientálódnak alapvető gazdaságpolitikai teendőinkre. Bekapcsolódnak a területi távlati tervekkel összefüggő elemzések készítésébe, a termelés hatékonyságát fokozó üzem- és munkaszervezési feladatok kidolgozásába és végrehajtásába, a közgazdasági propagandamunkába.

A műszaki, közgazdasági és agrárértelmiség körében fontos feladat társadalmi-közéleti aktivitásuk fokozása, politikai és szakmai felkészültségük növelése. Törekdenek a szocialista közgazdasági szemlélet mind erőteljesebb érvényre juttatására, a párt gazdaságpolitikai céljainak megvalósítására. A termelést tervező, előkészítő, irányító és ellenőrző tevékenységükkel járulnak hozzá a termelékenység és a gazdaságosság növeléséhez.

A pedagógusok társadalmi szerepe, jelentősége számarányuknál jóval nagyobb. A családok nagy többségével kapcsolatuk van, így politikai, világnézeti állásfoglalásuk, magatartásuk a lakosság jelentős részére hatást gyakorol. A pedagógusok munkahelyi körülményei differenciáltak. Bár az elmúlt években jelentős összegeket fordítottak az iskolák felszerelésének javítására, a színvonalkülönbségek mérséklésére, várható, hogy a jövőben az emelkedő létszámú korosztályoknak az oktatás folyamatába történő belépése a pedagógusok munkakörülményeit ronthatja. Az oktatási intézmények tanerő-ellátottsága kedvezőbb az országos átlagnál. Nőtt az általános iskolákban és a szakmunkásképző intézetekben dolgozó pedagógusok száma, erkölcsi tekintélye, megbecsülése. A bérek emelése és egyéb juttatások ellenére azonban még mindig az egyik legalacsonyabb keresetű értelmiségi csoport maradt. A pedagógusok politikai egyetértése az MSZMP Központi Bizottsága 1972-es, az állami oktatás továbbfejlesztéséről szóló határozatával mindinkább pedagógiai cselekvéssé válik. Döntő többségük aktív közéleti tevékenységet, hatékony társadalmi munkát végez. Sokat tettek és tesznek a munkásság művelődésért, a dolgozók általános és szakmai műveltségének fokozásáért.

A pedagógusok jövőbeni feladata az 1972-es, az állami oktatásról szóló központi bizottsági határozat értelmében az oktató- és világnézeti nevelőmunka, a munkára, közéletre, családi életre nevelés hatékonyságának fokozása. Hangsúlyozottan foglalkozzanak a szocialista hazafiságra és a proletár internacionálisizmus nevelésével.

A közművelődés területén dolgozó értelmiség tevékenysége kiterjed az ismeretterjesztő, irodalmi, zenei előadások rendezésére, a szabad idő hasznos eltöltését szolgáló rendezvények szervezésére, az amatőr mozgalmak támogatására. A népművelők újszerűen megfelelő, többségüknek azonban nem kielégítő a szakmai-elméleti felkészültsége. Gondoskodni kell a közművelődésben dolgozók szakmai, ideológiai képzésének, illetve továbbképzésének megyei megszervezéséről. A közművelődés területén dolgozók továbbra is aktívan vegyenek részt a közművelődési határozat végrehajtásában, fejlesszék közművelődési tevékenységük hatókörét.

Megyénk művészeti élete több területen — irodalom, festészet, színház — gazdag hagyományokra épül, a jelenben is a sokszínűség jellemzi. Szeged mellett a többi városnak is kialakult a sajátos művészeti arculata. Megyénk mai irodalmát tartalmas vonatkozásban a szocialista jelenünk iránti elkötelezettség, irónkat, költőinket élénk közéleti érdeklődés jellemzi. Az irodalmi élet egyik centruma a Tiszatáj, Szegeden szerkesztik és adják ki a Kincskeresőt, az általános iskolások havonta 75—80 ezer példányban megjelenő országos irodalmi folyóiratát. A színház operaeagytetésének munkássága országosan elismert. A prózai tagozat korszerű színpadi stílus kialakításával reagál korunk igényeire, műsorpolitikájában azonban sok az egyenetlenség. Nem megoldott a művészi utánpótlás,

a művészek munkakörülményei a Kiszínház üzeme helyezésével részben javultak. Késik azonban a Nemzeti Színház épületeinek felújítása.

Megyénkben az elmúlt évtizedben emelkedett a képzőművészek száma, javultak az alkotómunka feltételei. A művészek többsége oktatóként tevékenykedik. Csongrád megye, különösen Hódmezővásárhely gazdag képzőművészeti hagyományokra tekinthet vissza. Az alföldi festészet olyan örökség, amelynek termékenyítő hatása napjaink művészetében is fellelhető. A megyében élő művészek egy része intenzív kapcsolatot épített ki nagyüzemekkel és intézményekkel. Napjaink sürgető igénye: a munka, a munkásélet ábrázolása kapjon nagyobb teret művészeink alkotásában.

A vidéki tudományos bázisok fejlesztésének eredményeként 1973-ban megkezdte munkáját a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Központja. Növelte a megye súlyát a tudományos életben a Szegedi Gabonakutató Intézet működése, valamint az egyetemeken és a főiskolákon végzett kutatómunka. Míg a kutatóintézetek anyagi-technikai felszereltsége az országos átlagnál jobb, addig az egyetemeken, de különösen a főiskolákon a munkafeltételek terén gondok jelentkeznek. A kutatói-oktatói káderalomány tíz év alatt 20 százalékkal nőtt. Szorosabbá vált a kutatóhelyek tudományos együttműködése, a szakemberek tudományos érdeklődése a gyakorlati problémák iránt fordult. A kutatók munkájának koordinálásában hasznos szerepet tölt be a Szegedi Akadémiai Bizottság, amely fórumul szolgál a kutatók tudománypolitikai, várospolitikai és általános közéleti tevékenységének is. Kiemelten kell foglalkoznunk a társadalomtudományi és műszaki kutatások fejlesztésével.

A megyében működő hat felsőoktatási intézmény oktatóinak hangsúlyozott a szerepük a szakemberképzésben, a jövő értelmiségének nevelésében.

Az egész népességre kiterjedő ingyenes orvosi, gyógyintézeteti ellátás megnövekedett feladatot jelentett az egészségügyi dolgozók számára.

Fokozta az igényeket az orvosi szolgáltatásokra gyakrabban rászoruló idős korúaknak az országosnál magasabb aránya, továbbá az egészségügyi intézményeknek a megye határain túra is kiterjedő vonzáskörzete.

Az egészségügyi területén dolgozók munkakörülményei differenciáltak. A rendelési-intézetek hálózat kiépült. A fekvőbeteg-ellátást szolgáló intézmények korszerűsítése azonban lassan halad.

A tárgyi feltételek javítása mellett a pártbizottság a gyógyító-megelőző ellátás színvonalának emelése érdekében felhívja a figyelmet az egészségügyi intézmények és szolgáltatások új szervezeti egységének minél hatékonyabb működtetésére. A megfelelően szervezett szakmai együttműködés lehetővé teszi az ésszerű munkamegosztást, a vezetés és munkaszervezés színvonalának emelését, a hatékonyabb gyógyító-megelőző tevékenységet. Az egészségügyi dolgozók, orvosok és szakkaderek döntő többsége hivatásának megfelelően magas színvonalon végzi feladatát. Fontos, hogy ezt a tisztességes döntő többséget elismerjük, támogassuk, és támaszkodva munkájukra, fellépjünk az esetenként jelentkező etikai problémák ellen.

A párt- és tömegszervezeti apparátusban, valamint az államigazgatásban és az igazságszolgáltatásban dolgozó értelmiségiek munkakészsége jó, irányított tevékenysége az utóbbi években tovább erősödött. A megyében dolgozó újságírók munkáját felelősségtudat, a párt politikája mellett kiállás és egyre fejlődő szakmai felkészültség jellemzi.

A pályakezdő értelmiségiek gondolkodásmódját, cselekedeteit döntően az egyetemeken és főiskolákon, illetve a szocialista társadalom építése során szerzett ismeretek, tapasztalatok, élmények határozzák meg. Munkába lépésük után egyidejűleg jelentkeznek a munkahelyi beilleszkedés, a pályakezdés, a családalapítás, a szakmai specializálódás, a továbbképzés külön-külön is nagy feladatai. Az egyes munkahelyeken tapasztalható körülmények és a pályakezdők esetenkénti irracionális igényei gyakran váltnak ki csalódottságot, türelmetlenséget a munkafeltételek, előrehaladásuk, anyagi és erkölcsi megbecsülésük vonatkozásában. A fejlődés igényelte feladatot a munkahelyek segítsék minél hatékonyabban a pályakezdők indulását.

Az értelmiség egyes foglalkozási csoportjaiból a nők aránya igen magas (a pedagógusok 71 százaléka). Az MSZMP Központi Bizottsága nőpolitikai határozatának megjelenése után bekövetkezett szemléletváltozás jellemző az értelmiségre is. Fokozódott a nők aktivitása a közéletben, különböző tisztségekbe jelentős számú nő ke-

rült. Nem javult azonban kellő mértékben a nők vezetői funkcióba állítása. Visszavetődő erő, hogy előléptetések, kinevezések esetén, vagy magasabb közéleti funkcióba kerüléskor a követelményszintet a nőknél indokolatlanul magasabbra szabják. Részben ezzel magyarázható, hogy a nők sok esetben nehezebben vállalnak tisztséget, vezető funkciót. A tudományos kutatás területén dolgozó nők helyzete nehezebb, mint az azonos területen dolgozó férfiaké. Nem mindig kapják meg a megfelelő szakmai segítséget, emellett a családi kötelezettségek is visszahúzó erőként hatnak. Ezzel is magyarázható a kutató nők körében a minősítéssel rendelkezők alacsony száma. A fiatal, egyedülálló nők számára a vidéki munkahely a családalapítás nehézségeivel is együttjárhat, ezért is inkább városokban kívánnak elhelyezkedni. Az értelmiségi nők helyzete összességében még mindig kedvezőtlenebb a férfiakénál.

III.

Az elmúlt években fokozódott az értelmiség szakmai, társadalmi-politikai aktivitása, közéleti tevékenysége. A párt-, állami, társadalmi és tömegszervezetek mindegyikben alapoznak munkájukra. Az élet- és gondolkodásmódban kibontakozó és terjedő szocialista vonások egyre erősebbé válnak a megye értelmiségének politikai egységét. A fejlett szocialista társadalom építésének időszakában az értelmiség növekvő szerepével együtt fokozódik a munkasoztály és az értelmiség szövettségének jelentősége. Ez kifejeződik az értelmiség politikai elkötelezettségének erősödésében, párosul a munkasoztály világnézetének, ideológiájának cselekvő elfogadásával. Nagy az igény az eszmei-politikai felkészültségük továbbfejlesztésére.

E pozitív jellemvonások mellett megtalálható azonban az értelmiség egy részénél a szakmai-ideológiai kényelmesség, szakmai feltétlenség, az önképzés iránti igény hiánya, a világnézeti és politikai kérdésekben egyfajta tartózkodás, a viták kerülése is.

Az értelmiség egyetért a munkasoztály vezető szerepével, tudja, hogy társadalmunk vezető osztálya saját érdekeinek érvényesítésén keresztül kifejezi minden dolgozó osztály és réteg érdekeit.

Az értelmiségnek fontos a szerepe a szocialista demokrácia fejlesztésében, munkájának egyik alapvető feltételeként kezeli a munkahelyi demokrácia erősítését. A munkahelyi demokrácia tartalmasságát választja az öntevékenység és a kezdeményező-készség jobb kibontakoztatása lehetőségétől, a munkahelyi ügyek eldöntésébe és intézésébe való fokozottabb mértékű bevonásuktól várják. Mindinkább látják azt is, hogy ebben az értelmiség felelőssége is jelentős.

A megye értelmiségének többsége materialista világnézeti, ennek szellemében él, dolgozik és gondolkodik, bár bizonyos körökben a vallásosság is érvényesül.

Az értelmiség növekvő többsége önzetlenül, hivatásstudata által vezérelve dolgozik. A javuló anyagi feltételekkel fejlődik a szocialista életmód is.

Az értelmiség többsége élesen elféll az egoizmust, a harácsolást. A szocialista erkölcs térhódítása az értelmiség körében erősödött, fejlődött a morális jelenségek megítélésének mércéje, alapvető tényezőnek a becsületlen, vezérelt munkát, a közösséghez való szocialista viszonyt, a rendezett magánéletet, a szocializmus építéséért érzett felelősséget tekintik. Ugyanakkor megfigyelhető még a kispolgári életvitel továbbélése, esetenkénti felerősödése is.

Az értelmiségben belül nagy jelentősége van a 17 százalékos kitevő párttag értelmiségieknek, akiknek eszmei-politikai felkészültsége, tudatossága az utóbbi években egyenletesen növekvő, fejlődő. Munkájukat, tevékenységüket az elvi-politikai szilárdság, a szocializmus ügye iránti felelősség, a személyes példamutatás és a szűkebb közösséget érzett felelősség jellemzi. A megyei pártbizottság megállapítja, hogy az elmúlt években tovább fejlődött a pártszervezetek és -szervezeteknek az értelmiség körében folytatott ideológiai-politikai tevékenysége, ennek eredményeként is erősödött az értelmiség közéleti aktivitása.

IV.

1975-ben a megyei pártértekezlet az értelmiség szocialista jellemvonásainak fejlesztése érdekében a következő feladatokat jelölte meg:

„Megyénk növekvő számú értelmiségének szocialista jellemvonásait úgy fejlesszük, hogy szélesítsük a politikai és ideoló-